

Institutioners makt

- att integrera makt i institutionell teori

Karin Ericsson
Livia Johannesson

Abstract

Institutionell teori förklarar socialt liv genom att undersöka institutioners påverkan på sociala relationer. Institutionella föreställningar ses som närvarande i alla sociala relationer genom kulturella, kognitiva och normativa institutionella element, som ges stor betydelse i denna teoribildning. Denna uppsats syftar till att problematisera institutionell teori genom att införa maktaspekter i teoribildningens förklaringsmodeller eftersom detta hittills varit ovanligt i institutionella analyser. Särskilt de förklaringsmodeller som betonar kulturella och kognitiva element har saknat maktaspekter. Uppsatsen är ett integrationsförsök mellan institutionell teori och maktteori. Steven Lukes diskussion om att makt verkar även i avsaknad av konflikt ses som en användbar utgångspunkt för detta syfte. I arbetet görs försök att integrera maktaspekter i definitionen av institutionsbegreppet samt i förklaringsmodeller för institutionalisering.

Resultatet av detta arbete utgör en utgångspunkt för utvecklandet av nya förklaringsmodeller inom institutionell teori med beaktande av maktaspekter. Detta integrationsförsök öppnar upp för nya angreppssätt för att förstå sociala relationer.

Nyckelord: Institutionell teori, makt, sociala relationer, kultur, institutionalisering

Antal tecken (med blanksteg): 69 501

Innehållsförteckning

1. ATT FÖRSTÅ MAKTRELATIONER	1
1.1 Syfte och problemformulering.....	1
1.2 Vår vetenskapssyn.....	2
1.2.1 Kunskapens politiska dimension.....	3
1.3 Institutionell teori.....	3
1.4 Att angripa det till synes överskådliga.....	4
2. BEGREPPSKARTA	5
2.1 Institution.....	5
2.1.1 Institutionens tre pelare.....	5
2.1.2 Om kultur och kognition.....	6
2.2 Makt.....	7
2.2.1 Maktens tre dimensioner.....	8
2.2.2 Att operationalisera den tredje maktdimensionen.....	9
3. DEN STABILA INSTITUTIONEN	10
3.1 Avsaknad av makt i institutionaliseringsprocesser.....	10
3.1.1 Försök till integrering.....	11
3.2 Vad som inryms i institutionsbegreppet.....	12
3.2.1 Lämnar institutioner utrymme för handling?.....	13
3.2.2 Den tredje maktdimensionens begränsning.....	13
3.2.3 En ”fjärde maktdimension”.....	14
3.3 Tidig sammanfattning.....	15
4. ETT UPPLUCKRAT SYNSÄTT	
– INSTITUTIONELL TEORI REVISITED	17
4.1 Institutionalisering genom aktiva aktörer.....	18
4.1.1 Översättning istället för isomorfism.....	18
4.2 Ett annat sätt att begränsa institutionsbegreppet.....	20
4.2.1 En utvidgning av institutionsbegreppet?.....	20
4.2.2 Erkännande av strukturell makt.....	21
4.3 Hur makt behandlas i den normativa inriktningen.....	22
5. RESULTAT	23
5.1 Vidare resonemang.....	23
6. REFERENSFÖRTECKNING	26

1 Att förstå maktrelationer

Vi har ett stort intresse för frågor gällande sociala strukturer och blev nyfikna på vilka förklaringar institutionell teori har till de ojämnliska maktrelationer vi ser i samhället. Feminister inom statsvetenskapen har kritiserat disciplinen för att vara för snävt avgränsad och att det vore fruktbart att öppna upp för ett inbegripande av analyser av sociala fenomen som exempelvis familjerelationer och välfärds-system, då dessa ses som politiska fenomen (Randall 2002:119). Det feminister fokuserar på är att skapa förståelse för hur maktrelationer mellan könen ser ut och vilka mekanismer som är gällande (ibid:110f).

I institutionell teori finner vi en avsaknad av maktaspekter i analysen av institutioner och deras egenskaper. Institutionell teori syftar till att förklara den sociala omgivning människor verkar i och genom att inte synliggöra makt i omgivningen är risken stor att man missar viktiga aspekter av fenomen och företeelser. Vår strävan i detta arbete är att sammanföra teorier om makt med institutionell teori. Detta hoppas vi kan ge en tydligare bild av förhållandet mellan makt och institutioner, vilket kan ge oss en djupare förståelse exempelvis om varför könsrollerna i samhället är så djupt befästa.

1.1 Syfte och problemformulering

Institutionell teori har kritiserats för att inte behandla maktaspekter i sina analyser. Roine Johansson beskriver relationen mellan makt och nyinstitutionell teori som följer:

De nyinstitutionalister som har börjat resonera i termer av makt och intressen menar, om jag har förstått saken rätt, inte att maktförhållanden och kamp mellan intressen ska innefattas i själva definitionen av institutionsbegreppet, utan snarare att olika former av maktutövning ingår bland de medel eller *mekanismer* (Hedström & Swedberg 1996) varigenom institutioner etableras och reproduceras. Här har emellertid diskussionen varit oklar under hela den tid nyinstitutionalismen existerat. (2002:51)

Vi har svårt att se institutioner som maktlösa samtidigt som de beskrivs som ”strukturer och aktiviteter som ger stabilitet åt socialt beteende” (Johansson 2002:17). Denna stabilitet verkar begränsande för mänskligt beteende och därför blir det tydligt för oss att institutioner besitter makt. Makt behöver inte bara vara verksamt i situationer av konflikt, utan kan ständigt finnas närvarande i socialt liv.

Vårt syfte är att problematisera makt inom institutionell teori med hjälp av Steven Lukes maktteori. I boken *Power - A Radical View* (1974) beskriver han makt som verkande i tre dimensioner och det är i den tredje han ser makt även i avsaknad av konflikt. Därför blir hans teoretiserande kring makt användbart i det här arbetet.

Har Roine Johansson ”förstått saken rätt” kommer vår uppgift vara att föra fram konstruktiva förslag gällande hur maktförhållanden faktiskt kan inrymmas i själva definitionen av institutionsbegreppet. Finner vi däremot att hans tolkning är felaktig, och det visar sig att institutionalister diskuterar makt i institutioner, blir vår uppgift att förtydliga på vilket sätt man resonerar kring makt. Detta vill vi göra för att tillföra nya aspekter av hur institutioner verkar i samhället.

Med tanke på detta syfte har vi formulerat två frågeställningar som kommer att styra vårt arbete. Den första är:

- *Hur behandlas makt i institutionell teori?*

Den här frågan ställs för att reda ut om institutionsbegreppet innehåller makt, eller om det bara är i etableringen och reproduceringen av institutioner som makt diskuteras. Vi kommer därför att behöva koncentrera oss på institutionaliseringsprocesser och definitionen av institutionsbegreppet. Vår andra fråga är:

- *Hur kan man föra in makt i institutionell teori?*

Denna fråga leder till en konstruktiv del i vårt arbete, nämligen att försöka integrera Lukes teori om makt med institutionell teori.

Ett fåtal integrationsförsök har gjorts för att sammanföra icke-institutionella teorier och institutionell teori (Johansson 2002:56). Lawrence, Mauws, Dyck och Kleysen gör ett försök till att integrera makt i en modell för organisationers anammande av nya idéer där analysen rör sig på mikronivå. Deras slutsatser blir att en aktörsbunden makt agerar i de inledande stadierna av förändringsprocessen men att strukturell makt tar över i institutionaliseringsfasen (2005:185). Deras sätt att integrera maktteori påminner mycket om vårt genom att de skiljer på olika typer av makt och försöker undersöka var i den andra teorin dessa typer passar in. Powell och DiMaggio påpekar att Lukes maktteori skulle vara användbar i utvecklandet av maktaspekter av institutionalisering (1991:80). Vi håller med Brint och Karabel om att de ”difficulties with the new institutionalism have less to do with the tenets of the theory than with its silences” (1991:343). Vi vill här försöka fylla denna tystnad genom att i detta arbete integrera institutionell teori och maktteori, då vi inte finner exempel på att detta har gjorts tidigare.

1.2 Vår vetenskapssyn

Vi har en socialkonstruktivistisk inställning till verkligheten. Det betyder att vi som individer tillsammans skapar verkligheten samtidigt som den skapar oss. Denna verklighet är social i bemärkelsen att den delas av andra individer (Blomquist 1996:24). Vi tror att det går att återskapa och dela en gemensam upplevelse vilket i förlängningen leder till att vi tror att man med explicita forskningsredovisningar i princip kan rekonstruera forskningsresultat, dock med begränsningar i intersubjektiviteten (jfr Lundquist 1993:52f).

Institutionell teori delar vår konstruktivistiska verklighetsuppfattning (Blomquist, 1996:25) men den har kritiserats för att inte föra in maktförhållanden i sina analyser (se Johansson 2002:159; Powell & DiMaggio 1991). Vi tror att det är möjligt att föra in Lukes maktteori i institutionellt tänkande med tanke på den konstruktivistiska ansats som teorin har.

1.2.1 Kunskapens politiska dimension

Foucault menar att all vetenskap är förankrad i sociala strukturer och därför alltid har en politisk dimension (Foucault 1980:109). Anhängare av kritisk teori och den gramscianska skolan, såsom Robert Cox, hävdar att kunskap alltid finns i en kontext och att det inte går att helt separera fakta från värderingar (Hobden & Jones 2005:237). Även inom institutionell teori går det att hitta liknande resonemang. Friedland och Alford poängterar att:

Without understanding the historical and institutional specificity of the primary categories of analysis, social scientists run the risk of only elaborating the rationality of the institutions they study, and as a result become actors in their reproduction. (1991:260)

De menar att institutioner är ett viktigt redskap i skapandet av vår föreställning av oss själva, hur vi skapar vårt ”jag” (Friedland & Alford 1991:232-240). På samma sätt kan institutioner forma teorier och vetenskapliga perspektiv (ibid:260).

Med det här synsättet borde makt alltid vara centralt att studera och försöka förstå, om man som vi tror att maktförhållanden spelar stor roll för hur samhället konstrueras. De som studerar makt får ofta kritik för att det inte går att göra empiriska studier av deras teorier. Denna invändning är dock inte tillräcklig för att ignorera makt som samhälligt fenomen. Avsaknaden av de metodologiska verktygen för att mäta ett fenomen är *inte* detsamma som att fenomenet inte existerar (Lukes 2005:64).

1.3 Institutionell teori

Idag talar man främst om institutionell teori som nyinstitutionalism. Denna beteckning kommer från mitten av 1970-talet då kulturella och kognitiva element gavs större betydelse i relationen mellan aktörer och omgivningen. Den förknippas ofta med organisationsteori (Johansson 2002:29).

Nyinstitutionalismen har på senare tid utvecklats till att bli mer normativt inriktad och inbegriper analyser på mikronivå, något som man frångick vid nyinstitutionalismens tidigaste skede. Den senare utvecklingen återknyter till institutionalismen såsom den såg ut innan 1970-talet (Blomquist 1996:32; Scott 2001:83,87).

Vi får intrycket av att nyinstitutionalismen fortfarande är en spretig teori. I litteraturen finner vi ofta att ”gamla” och ”nya” synsätt samexisterar hos författarna. Att etikettera sig och sedan strikt hålla sig till den ena inriktningen verkar inte vara viktigt för författarna, och inte heller är det fruktbart ur vetenskaplig synvinkel, då kumulativitet är viktigare än kategoriseringar. Vi kommer i detta arbete att frångå uppdelningen i en gammal och en ny institutionalism och istället tala om *institutionell teori* som samlingsnamn.

1.4 Att angripa det till synes överskådliga

Den analytiska delen av detta arbete har vi valt att dela upp i två delar. Forskningsöversikter av institutionell teori har givit oss bilden av att det finns skillnader mellan teoretiker inom institutionell teori som betonar kulturella-kognitiva element och de som betonar normativa element. Denna skillnad i betoning leder till att de första fokuserar på stabilitet och de andra fokuserar på förändring. Man kan se den normativa inriktningen både som en reaktion på och som en vidareutveckling av den kulturella-kognitiva, då den innebär ett uppluckrande av de deterministiska tendenser som ibland blir tydliga när endast institutioners stabiliserande effekter betonas (Blomquist 1996; Johansson 2002; Scott 2001). De institutionalister som betonar normativa element ser de kognitiva kontrollmekanismerna som otillräckliga eftersom total konsensus och full tillgång till information mellan aktörer inte är vanligt (Scott 1994:65f). Makt behandlas olika inom de två inriktningarna och möjligheterna och tillvägagångssätten för att kunna föra in makt skiljer sig också mellan dem.

Vår analytiska del har vi delat upp efter de här skiljelinjerna. Den första delen behandlar den del av institutionell teori som fokuserar på kulturella och kognitiva aspekter och betonar stabilitet i institutioner. Vi kan redan konstatera att i den här delen råder det stor avsaknad av maktdiskussioner, vilket då aktualiserar vår andra frågeställning som syftar till att föra in makt i institutionell teori. Den andra delen fokuserar på normativa aspekter och institutioners legitimitetsskapande. Deras betoning på aktörers handlingsutrymme och användande av ett nerifrån-och-upp-perspektiv kan ses som en reaktion mot de deterministiska tendenserna. Här finns fokus på förändringsprocesser och i detta sammanhang behandlas maktaspekter. Vi kommer att jämföra dessa institutionalisters sätt att tala om makt med Lukes maktdimensioner och därmed svara på vår första frågeställning, (hur behandlas makt i institutionell teori).

Vi är medvetna om att uppdelningen är en förenklad bild av institutionell teoribildning. Johansson skriver: "Man debatterar fortfarande vilka begrepp som är centrala, hur dessa ska definieras, hur de teoretiskt hänger ihop och hur de ska studeras och mätas vid empiriska undersökningar" (2002:55). Vi har försökt att vaska fram huvuddrag i institutionell teori, men självklart kan våra val av uppdelningar och fokuseringar ifrågasättas. Vi måste förhålla oss till en skolbildning som "ännu inte själv är institutionaliserad" (ibid:56). Vi vill också påpeka att när vi talar om två inriktningar ska det förstås som användande av två olika perspektiv ur vilka man iakttar verkligheten. Dessa perspektiv har samma inställning till institutioners effekter, nämligen att de "begränsar och reglerar beteenden" (Johansson 2002:17) och man använder sig i grund och botten av samma teoretiska ram.

Vår ambition är inte att ge en heltäckande bild av all institutionell litteratur utan vi kommer att göra nedslag. För att på något sätt göra den massiva mängd material som tar upp institutionell teori hanterlig har vi valt att utgå från Roine Johanssons (2002) översikt över institutionell teori. Som tidigare nämnts kommer institutionaliseringsprocesser och definitionen av institutionsbegreppet (det vill säga vad som inryms i begreppet) att vara i fokus när vi angriper litteraturen.

2 Begreppskarta

För att kunna ge oss in i den analytiska delen av uppsatsen behöver vi en begreppskarta som reder ut begrepp rörande makt och institution. En sådan skapar vi i detta kapitel.

2.1 Institution

Det finns många olika sätt att se på och definiera institutionsbegreppet. Vi finner idag en spretig och mångfasetterad diskussion om begreppet, då intresse för institutioner finns inom alla samhällsvetenskapliga discipliner (Scott 1994:55). Richard Scott försöker sig på att skapa en övergripande definition som fångar upp olika aspekter av hur dagens teoretiker använder begreppet. Hans definition lyder: ”*Institutions consist of cognitive, normative, and regulative structures and activities that provide stability and meaning to social behaviour.*” (Scott 1995(a):33 i Johansson 2002:16) Här finner vi de tre elementen; det regulativa, det normativa och det kulturella-kognitiva, som Scott kallar *institutionernas tre pelare* (Johansson 2002:16; Scott 2001:51). Man kan förstå modellen som att ”de strukturer och aktiviteter som ger stabilitet åt det sociala beteendet kan vara av tre olika slag” (Johansson 2002:17).

Vi väljer att i detta arbete använda oss av Scotts strukturerande av institutionsbegreppet. Institutionell teori kan förstås som en uppfattning om socialt liv (Blomquist 1996:25) men olika teoretiker har olika uppfattningar om hur pelarna kan verka ömsesidigt förstärkande, eller huruvida någon av dem har mer förklaringskraft än någon annan (Johansson 2002:49; Scott 2001:51). Vi avser här att redogöra för de olika aspekterna för att senare diskutera hur makt kan vara närvarande i dessa.

2.1.1 Institutionens tre pelare

Institutioners *regulativa* pelare syftar på explicit reglerande företeelser som regelsystem som kan vara både formella och informella. De institutionella reglerna backas upp av en belöningsstruktur och möjligheten till sanktioner (Scott 1994:63f). Dessa reglers, vare sig skrivna eller oskrivna, närvaro syftar till att ha en uppfostrande effekt då de avser att influera framtida beteende och skapa ordning i det sociala livet (Johansson 2002:17; Scott 2001:54).

Den *normativa* pelaren i institutioner har inflytande över sin omgivning genom normer och värderingar. Dessa innebär att det finns föreskrivet vilka beteenden som är önskvärda och hur aktörer bör handla för att nå det som definieras som

önskvärt. Dessa normer och värderingar försvårar vissa handlingar samtidigt som de möjliggör och uppmuntrar andra. Den normativa pelarens styrka ligger främst i att den är legitimitetsskapande. Den normativa aspekten anses ha en stabiliserande effekt då den motverkar öppna konflikter (Scott 2001: 54ff).

Den tredje pelaren betonar *kulturella* och *kognitiva* aspekters inverkan på sociala aktörer¹. Här blir symboler och tolkningsramar centrala då de anses styra över människors begreppsbyggnad. Genom social interaktion formas menings-
skapande ramverk (Scott 2001:57f). Ett visst sätt att tänka och uppfatta sin omgivning kan institutionaliseras och på så sätt styra handlingsutrymmet. Det handlar om mental överensstämmelse individer emellan då ”institutionalisering [kan uppfattas] som en social process genom vilken individer kommer att omfatta en gemensam definition av den sociala verkligheten” (Johansson 2002:30).

Givet att våra roller vilar på en kulturell grund kan vi skapa gemensam förståelse för verkligheten. Det *kognitiva* elementet innebär en betoning av för-givet-tagna föreställningar. Dessa ger upphov till likformighet i människors tankesätt och skapar stabilitet i sociala beteenden (Scott 2001:57). För de teoretiker som betonar denna pelare ses institutioner som kontrollerande av aktörers beteende då de tillhandahåller identiteter (det kulturella) och definitioner av situationer vilket gör att aktörer i en institution inbegrips av samma kunskapsmässiga grund (det kognitiva) (Scott 1994:66). En strikt kognitiv syn krymper aktörens handlingsmöjligheter i den strukturella omgivningen. Detta leder till frånvaro av handlande subjekt, vilket gör att intressekonflikter och kontrasterande motiv inte uppmärksammas i analysen (Johansson 2002:49).

2.1.2 Om kultur och kognition

I litteraturen utläser vi att det är de kulturella-kognitiva och normativa elementen som institutionell teori ser som de avgörande elementen för hur institutioner skapar social kontroll och därför kommer vi härnäst att betona dessa två pelare i vår analys.

Kulturella och kognitiva aspekter behandlas olika beroende på om man betonar stabilitet eller förändringsprocesser i institutioner. Kulturbegreppet är oerhört komplext och dess betydelse för institutionella beteenden beskrivs på olika sätt beroende på i vilken utsträckning aktören ses som styrd av kulturen. Meyer, Boli och Thomas ger oss en beskrivning av kultur som kan hjälpa oss förstå den kulturella aspekten av institutioner: ”Culture involves far more than general values and knowledge that influence tastes and decisions, it defines the ontological value of actor and action” (1994:18). Institutioner kan ses som kulturella regler som binder samman samhällen. Kulturen, uttryckt genom institutioner, är meningsskapande och legitimitetsgivande. Denna syn på kultur kan ge en deterministisk syn på institutioner (ibid:17f).

---

¹ *Aktör* är det samlingsnamn som vi kommer att använda för såväl organisationer som enskilda individer. En aktör är en enhet, oavsett hur många personer som ryms inom enheten. Michel Callon använder ”aktör” om både forskare och havssnäckor i sin undersökning (1986:205).

Institutionella teoretiker som betonar den normativa pelaren anser att individen har ett större handlingsutrymme och ansluter sig hellre till Ann Swidlers syn på kultur där hon använder sig av en verktygslåda som metafor för kultur. Hon ser denna verktygslåda fylld med symboler, historier, riter och världsuppfattningar. Ur denna hämtar aktörer de delar som för tillfället passar deras motiv bäst (Scott 1991:168f). Kultur blir ur denna synvinkel varken en hegemonisk kraft som gör aktörerna till ”kulturellt determinerade automater” (Rothstein 2003:57) eller ett kuriöst socialt fenomen. Kultur kan ses som en institutionell faktor (Scott 1991:168).

Slutligen vill vi diskutera termerna *kognitivt* och *för-givet-taget* som är vanligt förekommande inom institutionalismen. De används ofta synonymt, men Roine Johansson komplicerar användandet av dessa termer genom att förklara hur forskare ”tämmligen genomgående [beskriver] institutioner som för-givet-tagna, men det är långt ifrån alltid språkbruket refererar till just en kognitiv, kunskapsmässig grund. De organisationsidéer som studeras beskrivs ibland som ’för-givet-tagna normer’ ” (2002:135). Att beskriva en institution som för-givet-tagen kan man alltså göra även om man ser institutioner som uppbyggda av normer och inte enbart av kognitiva föreställningar (ibid:135). Denna begreppsförvirring kan ses som ett tecken på att gränsen mellan den normativa och den kulturella-kognitiva pelaren ibland är flytande (Scott 1994:66).

2.2 Makt

Hur begreppet makt definieras och uppfattas varierar mellan olika teoretiker och är en pågående diskussion inom många vetenskapliga skolor. Vi har här inte möjligheten att ge oss in i den diskussionen. Syftet här är snarare att hitta en definition av makt som går att applicera på institutionell teori. Steven Lukes teoretiska diskussion om maktens tre dimensioner i *Power - A Radical View* från 1974² är på flera sätt integrerbar i institutionell teori. I kommande kapitel redogör vi för hur en sådan integrering av teorierna kan se ut. Detta kapitel redogör för det första för de tre olika dimensionerna av makt, för det andra diskuteras Lukes förslag på operationalisering av den tredje dimensionen och för det tredje pekar vi på de problem, som vi ser med hans teori.

Uppfattningen om att ”any view of power rests on some normatively specific conception of interests” (Lukes 2005:38) delar vi med Steven Lukes. Hur man definierar och använder begreppet påverkar vilka områden man empiriskt studerar för att söka efter makten (ibid:30). Att, som Lukes, se makt som svårstuderade hypoteser och som filosofiska resonemang om frihet och människans grundläggande behov, vilar på en normativ ståndpunkt om att makt bör ses som något som påverkar hela vår tillvaro på ett grundläggande sätt.

---

² Referenserna i detta arbete är till bokens andra upplaga från 2005 som har två tillagda kapitel där kritik mot boken diskuteras och den tredje dimensionen av makt ges en fördjupad beskrivning.

2.2.1 Maktens tre dimensioner

Den *första dimensionen* av makt fokuserar på beteenden, beslut och synliga konflikter mellan intressen. Att A kan få B att göra något som B annars inte hade gjort är i korthet definitionen av makt i den här dimensionen (Lukes 2005:15-19).

Den *andra dimensionen* av makt finns i studier som analyserar icke-beslutsfattande. Intressekonflikter finns mellan de som har tillgång till beslutsfattandet och de som lämnas utanför. Institutionella procedurer beskrivs som ett maktmedel för att systematiskt gynna vissa grupper framför andra och makten finns hos de aktörer som kan påverka vad som är accepterat och vad som inte är det i ett sammanhang. Upprätthållandet av status quo är ofta ett uttryck för makt som kan ske genom olika former av tvång, inflytande, auktoritet, kraft eller manipulation. Till skillnad från analyser av den första maktdimensionen kan makt här agera osynligt utan faktiskt handlande. Gemensamt för de bägge dimensionerna är fokuseringen på konflikt, även om den andra dimensionen också erkänner dolda former av konflikter (ibid: 20-25).

Den *tredje dimensionen* av makt är konfliktlös och utövas genom auktoritet och manipulation. Resonemanget går ut på att den här typen av makt kan se till att obekväma konflikter, såväl synliga som dolda, överhuvudtaget inte uppstår. Lukes påpekar i den andra upplagan att verbet ”utöva” (exercise) framför makt inte täcker hela innebörden av begreppet (ibid: 12). Makt är snarare en ”kapacitet” (capability) som kan utövas men inte nödvändigtvis behöver göra det (ibid: 109). Han låter sig inspireras av Michel Foucaults³ maktanalyser (ibid: 85-106) och förklarar att den tredje dimensionen av makt rör frågan: ”How do the powerful secure the compliance of those they dominate?” (ibid: 110). Om dominansen inte är direkt tvingande behöver den tillåtelse av ”villiga subjekt” (ibid: 88). Denna makt formar människors viljor och intressen och får oss att acceptera sakernas tillstånd. Det blir alltså viktigt att studera kognitiva föreställningar och mekanismerna som skapar dessa för att identifiera den tredje maktdimensionen. Lukes förklarar denna acceptans inför sakernas tillstånd i termer av *falskt medvetande* (false consciousness) och *adapterade preferenser* (adapted preferences). Ett falskt eller manipulerat medvetande kan uppstå hos dem som är dominerade genom att inga andra alternativ är tänkbara, att sakernas tillstånd anses vara det naturliga och oföränderligt eller att man upplever situationen som fördelaktig (ibid: 28). Men Lukes skriver också om de dominerades acceptans som en form av strategi för att överleva förtrycket. Termen adapterade preferenser betyder att den som utsätts för den tredje maktdimensionen självmant begränsar sina preferenser till något som faktiskt är uppnåeligt i den situation man befinner sig i (ibid: 134).

---

³ Lukes kallar Foucaults maktanalys för ”the Ultra-radical View”. Lukes är kritisk till Foucaults inställning till makt som något ständigt förekommande. Att alla sociala relationer skulle innehålla någon form av maktobalans och att frigörelse från makten därför är meningslöst verkar vara för radikalt, även för Steven Lukes (Lukes 2005: 12, 89-91).

2.2.2 Att operationalisera den tredje maktdimensionen

Lukes redogör för hur man kan operationalisera den tredje dimensionen. Han använder begreppet ”*relevant counterfactual*” som benämning på det som B skulle ha gjort om inte A hade haft makten att påverka B till att göra det som B nu gör. ”Relevant counterfactual” är alltså det som skulle ha gjorts (eller tänkts, tyckts, sagts, känts) om makten varit frånvarande (Lukes 2005: 44). För att operationalisera den tredje dimensionen måste man alltså förklara saker som inte händer. Lukes tar en studie om miljölagarnas olika styrka i olika delstater i USA som ett exempel på den här typen av undersökningar och menar att ”relevant counterfactual” i det fallet är att människor inte vill bli förgiftade av fabrikenas farliga utsläpp (ibid: 48). Men Lukes skriver själv att ”justifying the relevant counterfactual is not always as easy or as clearcut as in the case of air pollution”(ibid: 48). Svårigheter uppstår i situationer som rör t.ex. orättvisor och ojämlikhet. Vill alla individer som drabbas att detta förtryck alltid ha rättvisa och jämlikhet om de fick välja? Och vilken typ av rättvisa och jämlikhet i så fall? I dessa situationer blir identifieringen av ”relevant counterfactual” en fråga om ideologi och Lukes varnar själv för etnocentrism i sådana antaganden (ibid: 49).

Andra svårigheter i mätandet av den tredje dimensionen av makt är att den är en icke-handling, att utövaren kan vara omedveten om sin makt och att det ofta är en grupp som utövar den här makten (ibid: 52). När man inkluderar dessa delar i begreppet förknippas det lätt med strukturell förutbestämmdhet. Lukes svarar att skillnaden ligger i att när det handlar om makt har den utövande gruppen möjlighet att välja mellan flera handlingsalternativ. Det finns alltså en skiljelinje mellan öde och makt i Lukes definition av den tredje maktdimensionen (ibid: 54ff).

Vetenskapen får uppenbara problem när den säger sig veta mer om studieobjektens viljor, intressen och preferenser än vad objekten själva vet (se Callon 1986:199). Antingen blir en sådan studie dåligt förankrad i verkligheten eller i värsta fall gör det att forskaren framstår som allvetande genom att ha föreställningar om vilka intressen och viljor objekten för studien *egentligen* har (se Lukes 2005:144-149). Lukes definition av den tredje dimensionen av makt ställer ett antal frågor som för att kunna besvaras riskerar att hamna i den kategorin av vetenskapliga studier. Exempelvis frågan om hur man ska kunna veta om någons vilja, intressen eller preferenser är äkta eller manipulerade. Lukes teori banar väg för empiriska studier som bygger på normativa ställningstaganden om människors *egentliga* preferenser och intressen, något som han själv framhåller på ett antal ställen i den andra upplagan av boken. Lukes skriver att beroende på hur vi tänker på makt kan vi antingen forma och reproducera makten, eller utmana den (ibid:63). Det är tydligt att Lukes ambition med sin teori har varit det senare av de två alternativen.

3 Den stabila institutionen

Det här och det följande kapitlet utgör vår analytiska del. Vi kommer att undersöka huruvida det är möjligt att föra samman institutionell teori och Lukes maktteori för att få en förståelse för hur makt verkar i de strukturer och aktiviteter som ger stabilitet åt socialt beteende.

Vi kommer i detta kapitel problematisera överensstämmelsen mellan den tredje maktdimensionen och det kulturella-kognitiva perspektivet. Är det möjligt att integrera dessa två sätt att se på det sociala livet?

3.1 Avsaknad av makt i institutionaliseringsprocesser

I det här avsnittet börjar vi med att diskutera hur institutionaliseringsprocesser och makt behandlas i den kulturella-kognitiva pelaren. Sedan kommer vi genom att söka efter beröringspunkter mellan dessa teorier och Lukes maktteori konstruera några förslag på hur man kan föra in maktspekter i den processen.

Lynne Zucker beskriver institutionalisering både som en kognitiv process och som en variabel (Blomquist 1996:33; Zucker 1991:85). Processen är ”ett förlopp som är utsträckt i tiden” och variabeln är ”ett fenomen [som] kan vara mer eller mindre institutionaliserat” (Johansson 2002:61). Vi kommer här att diskutera institutionalisering som process (och i kapitel 3.2.1 diskutera institutionalisering som variabel). Att tala om processer istället för tillstånd gör att de deterministiska tendenserna som finns i den kulturella-kognitiva pelaren luckras upp. Denna process är ömsesidig på så vis att aktörer skapas av institutioner, men samtidigt är det aktörer som skapar institutionerna. Den historiska kontext som institutionaliseringen uppstår i är en viktig faktor i processen (Blomquist 1996:33; Scott 1994:90). Zucker ser processen som en reproducering av institutionaliserade handlingar, mönster eller regler som leder till att nya institutioner uppstår. Hon skriver: ”Institutionalized systems tends to carry ’baggage’ of related structures and activities that become institutionalized over time” (Zucker 1991:105). Den här processen beskriver hon, till skillnad från deinstitutionaliseringsprocesser, som slumpmässig och skapad av tillfälligheter (ibid). Slumpen är emellertid, ur maktsynpunkt, inte tillräckligt som förklaring till uppkomsten av institutioner⁴.

Meyer och Rowan (1991:45) använder aktörers legitimitetssträvan som motiv till att institutionalisering uppstår. Det ”baggage” som Zucker pratar om är i deras terminologi organisationer som, för att få legitimitet, ansluter sig till etablerade handlingsmönster. *Rationaliserade myter* är ett viktigt begrepp som beskriver hur handlingar som kan ge sken av att vara rationella får legitimitet och därför lättare blir institutionaliserade (Meyer & Rowan 1991:48). Dessa handlingar kan i själva verket vara mycket irrationella (ineffektiva, orättvisa) men framstår som rationella

---

⁴ Senare arbeten av Zucker preciserar denna process genom tre stadier med termerna *habitualisering*, *objektivering* och *sedimentering* där framförallt de första två stadierna lämnar utrymme för aktörer att påverka processen (Johansson 2002:59, 62).

genom att ingå i ett institutionellt mönster (ibid:53)⁵. Hänvisningar till rationaliserade myter är något mer specificerande än slumpen men fortfarande inte kopplat till maktaspekter.

Powell och DiMaggio intresserar sig för organisationers homogena utseende och introducerar begreppet *institutionell isomorfism* för att förklara hur vissa organisationsformer (t.ex byråkratisering) sprids globalt (1991:64f). Homogeniseringsprocesserna har, enligt Powell och DiMaggio, tre förklaringsmodeller. Det kan vara regler som tvingar fram homogenisering, det kan vara ett sätt att minska osäkerhet och instabilitet och det kan vara för att få legitimitet genom att anpassa sig efter normer inom det organisatoriska fält man vill tillhöra (ibid:67-72).

Powell och DiMaggio påpekar att modellen om rationaliserade myter inte ställer några frågor om hur dessa myter uppstår eller i vems syfte de är skapade. De hänvisar till Lukes maktdimensioner för att kunna besvara den här typen av frågor och menar att isomorfismbegreppet kan utgöra ett bra empiriskt stöd till Lukes teori (Powell & DiMaggio 1991:80). Zucker berör också makt när hon ställer en generell fråga om varför vissa institutioner blir universella medan andra förblir lokala företeelser (Zucker 1991:101). Hon kritiserar också betoningen på homogeniseringsmekanismer och organisationers likheter istället för variation (Zucker 1991:105). DiMaggios, Powells och Zuckers påpekanden är det närmaste vi kommer maktbehandling i institutionaliseringsprocesser i den här typen av institutionell teori. I den kulturella-kognitiva inriktningen beskrivs institutionalisering som en automatisk process (Johansson 2002:51).

Scott och Meyer menar att maktaspekter är otillräckliga för att förklara aktörers organisering då kulturella regler, med tillhörande kognitiva och normativa ramverk, är de krafter och processer som är avgörande för uppkomsten och fortlevandet för organisationer (1994:115). Vi tror inte att de mekanismer som ligger bakom institutioner måste handla om antingen kulturella och kognitiva aspekter *eller* maktaspekter. Vi tror att de båda förklaringsmodellerna kan föras samman.

3.1.1 Försök till integrering

Vi ska med hjälp av Lukes maktdimensioner försöka göra analysen av institutionaliseringsprocesser mer fullständig. En central fråga blir: *Vilka idéer, handlingar, mönster och regler tillåts bli institutionaliserade?* Meyer (1994:39) hävdar att vissa yrkesgrupper och vetenskapen, genom att skapa kunskapssystem, är starka aktörer i skapandet av rationaliserade omgivning. I dessa omgivningar finns de rationaliserade myterna som institutioner skapas kring. Med tanke på Zuckers antagande om att aktörer skapar institutioner borde dessa aktörer kunna utöva makt över processen. DiMaggios citat i Scotts antologibidrag (1994:93) om att aktörer med tillräckliga resurser kan påverka bildandet av nya institutioner förstärker vår tolkning om att aktörer erkänns en roll i institutionaliseringsprocesser. Aktörers intressen tycks ha betydelse för vad som blir institutionaliserat (se Johansson 2002:63).

Vi har här användning av den tredje maktdimensionen eftersom konflikter inte behöver uppstå i institutionaliseringsprocesser. Enligt Lukes ska man leta efter

---

⁵ Trots att deras resonemang (ursprungligen från 1977) kan ses som startskottet på den kulturella-kognitiva inriktningen av institutionell teori är det främst mer normativt inriktade teoretiker som utvecklat deras tankar om särkopplingar och legitimitetssökandets effekter (Johansson 2002:133).

”relevant counterfactuals” för att kunna identifiera makt (Lukes 2005:44f). Utan att ta ställning för eller emot Lukes egen entusiasm inför detta begrepp ska vi illustrera hur en ”relevant counterfactual” i det här fallet skulle kunna se ut. Vi tänker oss frågan: Varför skapar inte de som förlorar på institutionaliseringen, alltså de som blir tilldelade ofördelaktiga identiteter, roller eller regler, nya institutioner som passar dem bättre? En ”relevant counterfactual” skulle kunna vara de institutioner som inte uppstår, någon form av ”kontra-institutioner” som står för motsatta kulturella-kognitiva föreställningar än de som existerar. Ett konkret exempel är att Afrikas länder skulle kunna arbeta för att skapa och institutionalisera ett annat, för dem mer fördelaktigt, internationellt låne- och bidragssystem än det som nu finns. Exemplet må vara banalt men det ska ses som en illustration över en tänkbar ”relevant counterfactual” enligt Lukes modell.

Även om man med hjälp av ”relevant counterfactuals” kan undersöka vilka som är underordnade återstår fortfarande frågan om vilka som har makten att dominera. Lukes påpekar att makten inte är intelligent och förutseende. Det är inte alltid de som tjänar på den rådande ordningen som har haft makten att införa denna ordning. (Lukes 2005:136). Istället för att försöka identifiera innehavare av den tredje maktdimensionen kan det vara fruktbart att försöka se mönster i vilken typ av idéer som blir institutionaliserade. *Finns det egenskaper som ökar chansen för institutionalisering?* Jepperson (1991:152) antyder att referenser till naturen har en stärkande inverkan på institutionaliseringsprocessen. Blomquist (1996:49) för liknande resonemang grundat på Mary Douglas arbeten. Alla hänvisningar till analogier som grundas i naturen eller förnuftet (alltså rationalitet) har en legitimerande inverkan på institutioner. För att någonting ska kunna institutionaliseras krävs att det har kopplingar till andra redan institutionaliserade företeelser. En viss förförståelse för det nya är viktigt för att en institutionaliseringsprocess ska sätta igång. Powell och DiMaggio refererar också till Mary Douglas och de analogier som hon använder sig av (1991:24f). Det verkar som att kopplingar till det naturliga och det rationella är det institutionella svaret på frågan om det finns något mönster i vilka idéer, handlingar och tankar som tillåts institutionaliseras.

För Lukes är termerna *naturligt* och *rationalitet* viktiga. Han menar att upprätthållandet av status quo ofta har en av sina starkaste grunder i att detta tillstånd helt enkelt tas för givet genom att anses vara den naturliga ordningen i världen. Underordnade låter sig fortsätta domineras på grund av förklaringar om att det är den naturliga ordningen (Lukes 2005:28). Det leder till ett *falskt medvetande* hos de underordnade. Detta sker antingen genom att de underordnade övertygas om att den rådande ordningen är rättvis och för deras eget bästa, eller så refereras det till att det är naturligt (Lukes 2005:126).

I detta avsnitt ställde vi en övergripande fråga: Vilka idéer, handlingar, mönster och regler tillåts institutionaliseras? Svaret kan sammanfattas till att aktörer påverkar vilka idéer, handlingar, mönster och regler som blir institutionaliserade. För att operationalisera detta kan man använda sig av Lukes resonemang om ”relevant counterfactuals”. Aktörer som har förmågan att definiera vad som är rationalitet och vad som är ”naturligt” har stor makt över processen.

3.2 Vad som inryms i institutionsbegreppet

I detta avsnitt avser vi att diskutera frågan om vad som ryms i institutionsbegreppet. Var drar institutionalister som betonar den kulturella-kognitiva pelaren

gränsen mellan institutioner och omgivningen? Genom att jämföra institutionsbegreppets gräns med Lukes definition av maktbegreppet vill vi undersöka huruvida dessa två begrepp är integrerbara.

3.2.1 Lämnar institutioner utrymme för handling?

Med en syn på institutioner där kulturella faktorer är avgörande för utformandet av sociala strukturer antas ett uppifrån-och-ner perspektiv (Meyer, Boli, Thomas 1994: 24). ”Institutions are descriptions of reality, explanations of what is and what is not, what can be and what cannot. They are accounts of how the social world works, and they make it possible to find order in a world that is disorderly” (ibid: 24f). Institutioner ses alltså som ordningsskapande. Denna ordning kommer till stånd främst genom att människor tillskrivs identiteter (Scott 1994: 65). Identiteter inryms alltså i institutionsbegreppet.

Jepperson begränsar institutionsbegreppet genom citatet: ”one enacts institutions; one takes action by departing from them” (1991:149). Lynne Zucker är inne på samma linje när hon jämför människors inställning till institutionaliserade handlingar med objektiv fakta om verkligheten. (Johansson 2002:35; Scott 1994:85). Zucker menar att handlingar kan vara mer eller mindre institutionaliserade beroende på hur för-givet-tagna de är. Här talar hon alltså om institutionalisering som en variabel. Ju mindre normativa inslag det finns i en institution ju mer institutionaliserad är den (Johansson 2002:51). Hon identifierar tre aspekter som påverkar graden av institutionalisering. Dessa är; *överföring* av kulturellt samförstånd (understanding) inom eller mellan generationer, *vidmakthållande* av detta kulturella samförstånd och *motståndet* till förändringar (Zucker 1991:87-88). En fullt institutionaliserad handling behöver inga sanktioner av något slag. Närvaro av sanktioner får snarare en deinstitutionaliseringseffekt då de innebär att det finns andra sätt än det institutionaliserade sättet att handla eller tänka på (Zucker 1991:86).

På liknande sätt diskuterar Lukes om maktens tredje dimension. Han skriver: ”Indeed, is it not the supreme exercise of power to get another or others to have the desires you want them to have – that is, to secure their compliance by controlling their thoughts and desires?” (Lukes 2005:27). Om makten är tillräckligt dominant behöver aldrig konflikter, i form av till exempel sanktioner, överhuvudtaget uppstå.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att, ju mer institutionaliserad en företeelse är desto mindre utrymme finns det för aktörers handlingar. Så länge aktörer handlar inom gränsen för det kulturella samförståndet är det en institutionaliserad handling. Vi tolkar det som att institutioners omgivning består av handlingar som strider mot för-givet-tagna förställningar. Man skulle kunna säga att alla beteenden som uppfattas som ”onormala” eller ”ovanliga” utgör institutioners omgivning.

3.2.2 Den tredje maktdimensionens begränsning

Den tredje maktdimensionen kan delvis möta de kognitiva institutionalisternas sätt att se på kulturella mönster som styrande över aktörer eftersom denna dimension innebär att fokus flyttas från individers utövande av makt till att

erkänna sociala krafter och institutionella praktiker som möjliga ”maktutövare”. Lukes menar att det i alla sociala grupper uppstår snedvridningar (bias) som gynnar vissa intressen och på så sätt ger det rådande systemet dessa grupper makt (Lukes 2005:20ff). Samtidigt skriver Lukes att det är problematiskt att tala om maktutövande i förhållande till institutioner och hävdar att man måste dra en gräns mellan strukturell determinism och maktutövande. Detta innebär att i situationer där man kan tala om maktutövande måste man också kunna se att aktören skulle ha kunnat agera annorlunda (ibid:54, 57). Det innebär att det måste gå att hitta ett ”ansikte” bakom makten för att det ska handla om maktutövande. Handlar det om strukturer med rötter långt bak i historien går det inte att identifiera någon aktör som kan kontrollera utfallet av strukturernas verkan (ibid:58).

Om Zucker begränsar institutionsbegreppet till i vilken utsträckning kulturellt samförstånd kan överföras, vidmakthållas och motstå förändring, drar Lukes en gräns för vad som är makt genom att säga att den som utövar makt har ett visst handlingsutrymme (Lukes 2005:57).

3.2.3 En ”fjärde maktdimension”

För att kunna föra in makt i den kulturella-kognitiva definitionen av institution krävs att man breddar maktbegreppet. Det blir fruktbart att ta in en ”fjärde dimension” av makt, vilket man kan säga att Michel Foucaults tankar om makt utgör. Lukes har kritiserat Michel Foucault för att vara alltför radikal då han ser på makt på ett sätt som inte ger aktörer någon frihet då de alltid är inbegripna i maktrelationer (Lukes 2005:61). Foucault definierar makt som dominans och ser ojämna dominansbalanser som närvarande i alla sociala relationer. Foucault intresserar sig inte för avsändare (av makt) utan mer för strukturella förhållanden och institutioner, skriver Lukes (ibid:89).

Kanske är det i Foucaults sätt att tala om makt som vi finner en diskussion som stämmer bättre överens med hur institutionalisterna förhåller sig till kultur och kognitiva element?

Foucault hävdar också att individer (sociala subjekt) inordnar sig i ett socialt mönster som inte skapas av individen själv, utan hör till kulturen. Det kan dock handla om ett aktivt skapande av de av kulturen påbjudna identiteterna. Genom socialiseringsprocessen ”tilldelas” människor roller på ett subtilt sätt så att aktörer kan uppleva sina identiteter och roller som ett frivilligt val. Men i själva verket, menar Foucault, är dessa identiteter resultatet av disciplinerande mekanismer och kontroll. Detta resonemang gör att han hävdar att makt konstituerar subjektet (Lukes 2005:96f). Dessa disciplinerande mekanismer kan man tolka som institutioner därför att dessa skapar klassifikationssystem, som gör att aktörer vet vad som kan förväntas av dem. Detta skapar ordning i ett samhällsliv som annars kan te sig kaotiskt. När beteenden, som grundar sig i dessa klassifikationssystem, blir institutionaliserade kommer de att bli tagna för givna. Det gör att institutioner ses som naturliga av de aktörer som inbegrips av institutionerna. Förmågan att reflektera över och ifrågasätta dessa klassifikationssystem avtar i och med delaktigheten (Jepperson 1991:147).

Foucaults sätt att se på makt skulle innebära att de identiteter som institutioner skapar genom de kulturella mekanismerna påverkas av den makt kulturen besitter då makt är närvarande överallt i det sociala livet: ”I would suggest [...] that power is co-extensive with the social body; there are no spaces of primal liberty between

the meshes of its network [...]” (Foucault 1980:142). Det går inte att värja sig mot den dominans som ett inordnande i samhällslivet innebär. Identiteter är i sig produkter av maktrelationer (Lukes 2005:123).

Vad är det då som gör att aktörer inordnar sig i strukturer som innebär att de domineras och gör makt närvarande i alla relationer i samhället? Foucault erbjuder en förklaring som går ut på att samtycke kan säkras genom att aktörers möjligheter att ifrågasätta en rådande ordning undermineras genom att deras självuppfattningar och deras intressen förvrängs (Lukes 2005:123f). På likartat sätt ses det kulturella ramverket inom institutionell teori som skapande både av aktörers handlingsutrymme (genom att bestämma vilken samhällelig roll som ska knytas till en viss identitet) och de intressen som motiverar aktörer (Powell & DiMaggio 1991:28). Genom att styra över intressen kontrollerar man människors handlingsutrymme. Men institutionalisterna för sällan vidare diskussionen kring institutioners förande av intressen för att diskutera huruvida maktfaktorer kan ligga bakom (se t. ex. Scott 1991:164-182).

Foucault talar mycket om förhållandet mellan kunskap och makt. Han menar att kunskap och makt är integrerade med varandra och att det är omöjligt att kunskap inte inrymmer maktspekter (Foucault 1980:52). Detta resonemang kan vi koppla till hur institutionalisterna menar att institutioners kognitiva element har en kunskapsmässig bas som lär aktörer att förhålla sig till samhället. Diskurser som finns i samhället och som skapar mentala bilder om vad som är normalt och eftersträvansvärt innebär alltså utövande av makt (Lukes 2005:121). ”If [...] power is strong this is because [...] it produces effects at the level of desire – and also at the level of knowledge” (Foucault 1980:59). Diskurser och den kunskap de förmedlar kan alltså ses som maktmekanismer.

Metodologiska invändningar mot Foucaults sätt att se maktutövande där det inte går att skilja ut ett ”ansikte” bakom effekterna av utövandet kan naturligtvis göras precis som i fallet med Lukes maktresonemang som vi diskuterat i kapitel 2.2.2. Institutionalismen har liknande metodologiska problem (Johansson 2002:55). Det förfaller som det behövs metodologiska verktyg för att identifiera maktförhållandena och mekanismerna bakom dessa. Tills den dag sådana verktyg eventuellt kan tas fram anser vi dock att man inte kan ignorera sociala fenomen för att de inte kan beläggas på ett metodologiskt accepterat sätt.

3.3 Tidig sammanfattning

När det gäller vår första frågeställning om behandlandet av makt i institutionell teori slog vi fast att makt knappt alls behandlas, vare sig i förhållande till institutionaliseringsprocesser eller i själva begreppet av institution. Detta stämde med vår förförståelse av hur makt behandlas i den kulturella-kognitiva pelaren och som gjorde att vi i detta kapitel föresatte oss att svara på huruvida det är möjligt att integrera den tredje maktdimensionen med det kulturella-kognitiva perspektivet.

Vi kom fram till att Lukes tredje dimension har tillkortakommanden när den ska integreras med institutionell teori, som betonar kulturella och kognitiva element. Det är Lukes sätt att inbegripa ett visst mått av handlingsutrymme hos

innehavare av den tredje makten, som inte går att integrera med den här typen av definition av institutionsbegreppet. Däremot anser vi att det är fruktbart att använda Michel Foucaults teorier om förhållandet mellan makt, kunskap och identiteter när makt ska integreras i den kulturella-kognitiva definitionen av institutioner. Vi gjorde några integrationsförsök med Lukes tredje maktdimension i institutionaliseringsprocesser och vi upptäckte att dimensionen i det sammanhanget fungerar väl att använda.

Alltså, det går att integrera Foucaults makt i institutionsbegreppet och Lukes tredje maktdimension i institutionaliseringsprocesserna.

4 Ett uppluckrat synsätt – institutionell teori revisited

Vi har identifierat tre skillnader i hur de normativt inriktade teoretikerna och de kulturella-kognitiva inriktade resonerar: (1) Byte av analysnivå, vilket ger mer handlingsutrymme åt aktörer, (2) betoning av legitimitetssökande, vilket gör att normer får större betydelse i institutioner och (3) en utveckling av institutionaliseringsprocesser som ger utrymme för tolkning av idéer på lokal nivå.

För det första tenderar normativt inriktade teoretiker att ge aktörer mer handlingsutrymme inom ramen för kulturen och därför antar deras analyser ett nerifrån-och-upp-perspektiv istället för de kulturella-kognitiva institutionalisternas strukturalistiska uppifrån-och-ner-perspektiv (Johansson 2002:58). Man ser till hur kognitiva faktorer begränsar aktörens handlingar samtidigt som aktörer faktiskt kan påverka institutioner (ibid:63). ”Organisatoriskt och individuellt handlande är institutionellt begränsat men det är inte determinerat av institutioner” (Blomquist 1996:47). För det andra anses normativa element viktiga att belysa för att kunna förklara hur och varför institutioner förändras, förflyttas, föds eller dör. Legitimitetssökande förklarar, enligt den normativa inriktningen, många institutionella beteenden snarare än rent kognitiva föreställningar (Johansson 2002:83). För det tredje har många normativt inriktade teoretiker kritiserat teorier som betonar stabilitet då processer, förändring och dynamik inom institutioner åsidosätts. Teorierna blir ”passiva” och deterministiska (Blomquist 1996:38; Powell & DiMaggio 1991:27; Johansson 2002:49; Scott 2001:193).

Det här avsnittet avser att redogöra för hur teorier inom den normativa pelaren resonerar kring maktaspekter. Eftersom en viktig ingrediens i den här typen av teorier är konflikter och aktörers handlingsutrymme inom institutioner öppnar det upp för betydligt mer ingående analyser av makt i den här pelaren än i den kulturella-kognitiva pelaren. Vi kommer använda föregående kapitel som en grund att jämföra den normativa inriktningen med. I det förra kapitlet konstaterade vi att maktaspekter knappast behandlas, än mindre problematiseras i den kulturella-kognitiva pelaren. Den normativa pelaren har dock inslag av maktbehandling och därför ges i detta avsnitt mer utrymme till vår första frågeställning: *Hur behandlas makt i institutionell teori?* Vi kommer att jämföra denna inriktnings sätt att behandla makt med Lukes tre maktdimensioner för att strukturera upp dessa resonemang.

4.1 Institutionaliserings genom aktiva aktörer

Om institutionalisering förklaras av den kulturella-kognitiva inriktningen som historiskt bundna reproduceringsprocesser, där processen blir passiv och automatisk, ses institutionalisering som ett aktörsorienterat samspel mellan avsändare och mottagare av dem som betonar normativa element.

Institutionalisering och institutionell förändring inbegriper, med betoning på normativa element, ett konfliktorienterat synsätt som betyder att institutionaliseringsprocesser kan ses som omtolkningsprocesser. Blomquist talar om att ”institutionell förändring också är en politisk process” (1996:47) vilket gör att konflikt och maktaspekter framträder på ett helt annat sätt än vad som var möjligt med en mer kulturell-kognitiv inriktad syn på institutioner.

Institutionella teoretiker som framhåller den dynamiska aspekten av institutioner håller dock fast vid att institutionell förändring och institutionalisering förutsätter ett visst mått av stabilitet grundat i kulturella föreställningar som är knutna till naturliga analogier (Blomquist 1996:49). Alltså kan man se den normativa inriktningen som en vidareutveckling av den kulturella-kognitiva inriktningen då institutioner fortfarande till stor del utgörs av för-givet-tagna-föreställningar. De mer normativa teoretikerna har dock ett sätt att förhålla sig till kultur och kognitiva element som inte gör dessa faktorer helt avgörande för aktörers beteende. Det är här Anne Swidlers idé om kulturen som verktygslåda blir aktuell (se kap. 2.1.2). Det finns ett antal olika möjliga ”utfall” inom ramen för samma kultur. Alltså ges utrymme för intressekonflikter inom ramen för samma övergripande ramverk för socialt liv.

Niel Fligstein talar om aktörers medverkan i att upprätthålla status quo och deras förmåga att sätta igång förändringsprocesser. Han menar att omtolkning är möjlig då aktörer konfronteras med en ny idé och detta tyder på att dolda konflikter finns inom de ”systems of power”, som han menar att organisatoriska nätverk utgör och som begränsar aktörers handlingsutrymme (1991:334f). Att konflikter kan uppstå, trots att de är dolda, tyder på att makten inte är så stark och att det är snarare är tal om den andra dimensionens makt (Lukes 2005:23). I den andra maktdimensionen är grupper väsentliga aktörer. All organisering grundas i någon form av intressekonflikt och organisationer är det samma som mobilisering av snedvridna (biased) föreställningar (Lukes 2005:20f). Konflikten finns mellan de som har beslutanderätt och de som utestängs från beslutsprocessen (Lukes 2005:24). Fligstein går aldrig så långt som att tala om makten som formande av aktörers intressen och därför tolkar vi det som att han inbegriper den andra maktdimensionen i sin analys.

4.1.1 Översättning istället för isomorfism

Översättning behandlar förändring och uppkomst av institutionaliserade beteenden och är ett av de begrepp inom institutionell teori som lägger störst vikt vid aktörers handlingsutrymme och maktaspekter (Blomquist 1996:75, 80). Begreppet är hämtat från kunskapsociologin där det användes av Bruno Latour

(1986) och Michel Callon (1986) i antologin *Power, Action, and Belief: A new Sociology of Knowledge?*

Utgångspunkten för analyser av översättningsprocesser är att idéer förändras medan de sprids. En och samma idé kan tillämpas på många olika sätt beroende på hur idén tolkas och vilket syfte den avser att tjäna. Idéspridning ses här, i motsats till tankarna bakom isomorfismbegreppet, som beroende av aktiva aktörer som har möjlighet att anpassa idén till en specifik lokal kontext (Johansson 2002:84-85; Czarniawska & Joerges 1996:23). Översättningen ses som en ömsesidig process där det som ska översättas (en institution, en idé etc.) och lokala aktörer samverkar. Båda låter sig förändras samtidigt som de är aktiva i att skapa något nytt (Blomquist 1996:74; Czarniawska & Joerges 1996:24).

Vilken institution eller idé som helst låter sig dock inte översättas till det lokala sammanhanget. Institutionalisering kan grundas i strategiskt handlande, som gör att aktörer tar till sig och anpassar nya idéer till vad som i den rådande institutionella kontexten anses eftersträvansvärt – detta för att värna om stabilitet och säkerhet och säkra legitimitet (Johansson 2002:60). Det är också viktigt att det som ska översättas kan visa överensstämmelse med den kultur och de naturliga analogier som är aktuella vid översättningsprocessen (Czarniawska & Joerges 1996:25). Detta resonemang betonar betydelsen av stigberoende i förändringsprocesser (Czarniawska & Joerges 1996:27; Johansson 2002:111). Den sociala kontexten med dess kultur och tillhörande verktygslåda kommer att påverka översättningsprocessen och ha betydelse för vilka idéer som blir materialiserade. Vilka idéer som omsätts i praktiken återspeglar rådande maktförhållanden inom institutionen och organisationen.

Vi kan alltså se att man i behandlandet av översättningsprocesser inte helt har övergett en kulturell-kognitiv syn på institutioner då kulturella faktorerers inflytande på möjligt handlande erkänns. Czarniawska och Joerges talar om hur politiska och kulturella för-givet-tagna strukturer kommer att vara avgörande för vilka frågor som tas upp för prövning eller omprövning och hänvisar här till Bachrachs och Baratz resonemang om makten i att undvika att ta beslut och makten i "agenda setting" (1996:29). När Lukes behandlar den andra maktdimensionen hänvisar han också till dessa två teoretiker. Det är just förmågan att sätta dagordningen som är beviset på att makt av andra dimensionen innehas (Lukes 2005:20ff).

Vi finner maktaspekter inte bara i mottagandet och omformandet av idéer, utan också i vilka idéer som dyker upp som utmanare till rådande institutioner. Rottenburg argumenterar för att anammandet av nya idéer inte grundar sig i rationella beslut om effektivitetsökning utan snarare är strävan efter legitimitet. Han skriver: "Or does anyone really believe that the present worldwide craze of 'privatization' is based on a verifiable superiority of the model?" (1996:196). Institutioner i den lokala sociala kontexten har avgörande betydelse för idéers översättning. Men det finns också en maktaspekt i vilka idéer, som tillåts spridas och bli översatta. De utomstående normerna (t.ex. byråkrati som institution) och den lokala kulturens institutioner konkurrerar med varandra i varje samhälle (ibid:238).

Det är alltså en betydande skillnad på hur den kulturella-kognitiva inriktningen förklarar institutionalisering och hur den normativa inriktningen gör detta. När aktörer erkänns handlingsutrymme avspeglar institutionaliseringsprocesser rådande maktförhållanden. Med ett uppifrån-och-ner-perspektiv blir skillnader i den kulturella kontexten inte lika tydliga och det kan kanske förklara den kulturella-kognitiva inriktningens automatiserande av institutionalisering och deras utelämnande av maktaspekter. Vi kan konstatera att i den normativa inriktningen behandlas makt i termer av Lukes andra dimension.

4.2 Ett annat sätt att avgränsa institutionsbegreppet

Vi ska i det här avsnittet diskutera hur erkännandet av normativa element i institutioner påverkar synen på aktörers handlingsutrymme. Detta handlingsutrymme öppnar upp för andra sätt att se på makt än det som vi skrev om i kapitel 3.2. Vi vill dock påpeka att den normativa inriktningen i grunden delar den kulturella-kognitiva inriktningens syn på institutioner som formade av kulturen och för-givet-tagna. Det är som sagt frågan om en vidareutveckling, inte en falsifiering av tidigare teorier.

4.2.1 En utvidgning av institutionsbegreppet?

Normativa aspekter av institutioner är de värderingar och normer som finns i institutioner och som påverkar aktörers beteende. Dessa värderingar skapas ur intressen och styr en individs syn på verkligheten. Men beroende på vilken gruppstillhörighet och social position en aktör har ser intressena olika ut. Det kan alltså rymmas flera kontrasterande intressen inom ramen för en institution. Upprätthållandet av en institution är en kamp mellan intressen (Johansson 2002:50).

I den normativa inriktningen vidgas institutionsbegreppet till att innefatta ett större handlingsutrymme för aktörer. *Lämplighetens logik* är ett begrepp som myntades av March och Olsen för att beskriva hur aktörer gör val utifrån vad som verkar lämpligt (legitimt) med tanke på den identitet man har, alltså vilket institutionellt sammanhang man ingår i (Blomquist 1996:50; Johansson 2002:100, 134; March & Olsen 1989:38). Eftersom att flera studier även tar in mikronivån reduceras inte aktören till objekt eller raderas helt utan analyseras utifrån en subjektposition som gör det lättare att förklara variation (se Friedland & Alford 1991:240ff; Fligstein 1991:312).

Friedland och Alford menar att institutioner både är strukturella handlingsmönster som människor inlemmar sitt liv i och symboliska system som ger dessa handlingar mening (1991:232). Institutioner innehåller både praktik och symboler samtidigt och detta gör dem motsägelsefulla (ibid:243). Som ett exempel tar författarna upp samlag. Det är en konkret handling samtidigt som det kan förknippas med ett antal olika symboliska föreställningar och ritualer. Det kan vara ett uttryck för makt, kärlek, passion eller viljan till fortplantning (ibid:250).

Att inbegripa både handlingar och symboler i institutionsbegreppet luckrar upp de kognitiva elementens stabiliserande effekt.

De normativa elementen fungerar som normsättare och legitimitetssäkrare men utesluter inte att aktörer handlar på tvärs mot dessa normer. Detta innebär att den normativa pelaren ger utrymme för sanktionsmekanismer inom ramen för institutioner. Något som för Zucker och Jeppersson verkade oförenligt med själva institutionsbegreppet (Johansson 2002:51).

Det tycks som att institutionsbegreppet vidgas genom att normativa element betonas. Aktörer som subjekt ges mer utrymme, symboler och riter blir viktiga analysenheter och sanktioner kan ingå i institutionellt beteende. Men till skillnad från den kulturella-kognitiva pelaren som menar att all social kontroll utgår från institutioner ser den normativa pelaren institutioner som en del av den sociala kontrollen (Blomquist 1996:47). Det finns alltså strukturer *utanför* institutioner och dessa förses med makt.

4.2.2 Erkännande av strukturell makt

Brint och Karabel använder begreppen *strukturell makt* och *omgivningens möjligheter* ("opportunity fields") och menar att i samspelet mellan dessa uppstår intressen. *Strukturell makt* formar omgivningen och begränsar aktörernas handlingsutrymme, ofta utan att faktiskt behöva *göra* någonting. En aktör kan frivilligt anpassa sina handlingar efter en institutions preferenser (1991:346ff). *Omgivningens möjligheter* refererar till vilka valmöjligheter en aktör har inom den strukturella maktens ramar. Aktören anpassar sig och sina intressen efter omgivningens möjligheter (ibid:349).

Den här beskrivningen av makt har framför allt två likheter med Lukes tredje maktdimension. Det första är att makten beskrivs som konfliktlös i den meningen att den är icke-agerande, det andra är att den formar aktörers intressen. Den strukturella makten utövar dominans över aktörer och får dem att samtycka till sin underordning. Detta är precis vad Lukes menar att den tredje maktdimensionen gör (Lukes 2005:109). Frågan är dock om sättet Brint och Karabel talar om strukturell makt snarare är det som Lukes kallar strukturell determinism eftersom det är tveksamt om det ges utrymme för alternativa handlingar (Lukes 2005:54, 57). Kanske måste vi även här använda oss av Foucaults sätt att se på makt för att beskriva makt i omgivningen kring institutioner?

Den normativa inriktningens nerifrån-och-upp-perspektiv gör att de vidgar institutionsbegreppet på en mikronivå, men samtidigt snävar man av begreppet på makronivån genom att utelämna de strukturer vi här talat om. Vi vill förtydliga med ett exempel. Vi tolkar det som att den normativa inriktningen skulle beskriva familjen som en institution som verkar i en större omgivning, bestående av till exempel en patriarkal struktur, medan den kulturella-kognitiva inriktningen skulle se patriarkatet som en institution i sig.

4.3 Hur makt behandlas i den normativa inriktningen

Vi ville i det här kapitlet både undersöka hur makt behandlas i den här inriktningen och sedan problematisera detta genom att jämföra med Lukes maktteori. Vi fann att makt behandlas i institutionaliseringsprocesser genom att aktörer görs synliga i det konfliktorienterade synsätt som genomsyrar den här typen av teorier. Det talas här om makt på ett sätt som vi förknippar med Lukes andra maktdimension.

Institutionsbegreppet får en annan avgränsning när man antar ett nerifrån-och-upp-perspektiv. Det normativa perspektivet inbegriper tolkningsutrymme och sanktioner vilket utvidgar begreppet på en mikronivå, men eftersom man talar mycket om de strukturer som finns *utanför* institutioner snävar man av begreppet på makronivå. Det talas om makt, men nästan aldrig i själva begreppsdefinitionen av institution⁶. Istället ser man makt i de strukturer som omger institutioner och där talar man om makt på ett sätt som påminner om Lukes tredje maktdimension. Det är dock möjligt att denna maktdefinition inte räcker till för att beskriva hur makt inryms i strukturer (som var fallet med den kulturella-kognitiva definition av institutioner) och att vi istället måste använda Foucaults ”fjärde” maktdimension.

Alltså, makt behandlas i institutionell teori men inte genom en sammanhållen begreppskarta eller med en enhetlig utgångspunkt.

---

⁶ Vi kan inte utesluta att vissa teoretiker implicit menar att makt finns i begreppet men tolkningsutrymmet är för stort för att vi ska våga dra några slutsatser (se t.ex. Friedland & Alford 1991).

5 Resultat

Syftet med den här uppsatsen var att problematisera makt i institutionell teori med hjälp av Lukes maktteori. Vår första frågeställning var: *Hur behandlas makt i institutionell teori?*

Vi fann att Roine Johanssons tolkning av hur makt behandlas i institutionell teori var riktig. De maktdiskussioner som vi hittade rörde just reproducering och etablering, alltså förändringsprocesser, och det var främst i den normativa inriktningen som vi hittade dessa diskussioner. Makten diskuterades i termer av Lukes andra maktdimension. Vi fann också att makt behandlades i den institutionella omgivningen, då beskriven i termer av strukturell makt, men inte heller det var kopplat till att makt fanns i själva institutionsbegreppet.

Därmed blev vår andra fråga aktuell: *Hur kan man föra in makt i institutionell teori?* Frågan inrymde två ansatser till integrering, dels i definitionen av institutionsbegreppet och dels i institutionaliseringsprocesser.

Vi kunde konstatera att det var problematiskt att diskutera Lukes tredje maktdimension i samband med det kulturella-kognitiva perspektivet på grund av att definitionen inte gav utrymme för aktörers handlingar, vilket Lukes definition av den tredje makten krävde. Istället kunde man använda Michel Foucaults maktteori därför den ser makt i alla sociala relationer och kräver alltså inget handlingsutrymme.

Om man däremot använde den normativa inriktningens definition av institutioner lämnades ett annat utrymme för aktörers handlingar inom ramen för begreppet, vilket gjorde det lättare att integrera Lukes maktdimensioner.

Vi gjorde några integrationsförsök med Lukes tredje maktdimension i institutionaliseringsprocesser och vi kom fram till att den tredje maktdimensionen kunde användas i det sammanhanget. Framförallt var begreppen *relevant counterfactuals* och *falskt medvetande* fruktbara för att kunna besvara frågor av typen: Vilka idéer, handlingar, mönster och regler tillåts institutionaliseras och i vems syfte uppstår dem?

Det här arbetet har gjort oss än mer övertygade om att institutioner besitter makt. Nu har vi dessutom skapat oss redskap för att studera detta. Lukes och Foucaults maktteorier är två användbara redskap men vi hittade också diskussioner inom institutionell teori som rörde makt. Vi tänker då till exempel på Brint och Karabels (1991) resonemang om strukturell makt. Genom att inlemma nämnda maktteorier i detta resonemang borde det gå att utveckla begreppskartor och hypoteser som tillför institutionell teori ytterligare en dimension.

5.1 Vidare resonemang

Om vi kan förstå institutioner som ”maktutövare” kommer det att leda fram till intressanta frågor som har med det sociala livet att göra. Denna sista del av vårt

arbete ska ses som en illustration av hur man kan vidareutveckla det resonemang vi har fört. Vi kommer för det första att beröra tanken om makt som ett nollsummespel, och för det andra för vi ett resonemang om relationen mellan ansvar och makt.

Om man godtar att institutioner innehåller makt och samtidigt ser institutioner som delaktiga i allt socialt liv hamnar man nära Foucaults, ofta kritiserade, resonemang om att makt finns överallt, i alla social relation. För att den tanken ska verka lite mindre kontroversiell fann vi det fruktbart att tänka på makt som en möjlig positiv inverkan på våra liv (Lukes 2005:83ff). Organisering mobiliserar makt (ibid:20) men kan medföra positiva effekter. Maktrelationer är en del av samhällslivet och bör därför integreras i institutionell teori.

På samma sätt som makt är en väsentligt i våra liv är identiteter också alltid närvarande. Institutionell teori betonar att identitetsskapandet är en ständigt pågående process mellan aktören och omgivningen och att identiteter uppstår i förhållande till "de andra" (Johansson 2002:99). En dominant identitet kan skapa ofördelaktiga identiteter åt andra grupper för att jämföra sig med dessa. Detta gör att vissa grupper tvingas anta identiteter som de själva inte har valt (Lukes 2005:120f). En identitet kan hotas av uppkomsten av en annan (Johansson 2002:144) vilket leder till att makten kan ses som ett slags nollsummespel (jfr Lukes 2005:34f) där stärkande av någons makt måste ske på en annan aktörs bekostnad. Detta sätt att resonera leder till att det, i biståndssammanhang, populära begreppet *empowerment* får en problematisk innebörd. Kan man stärka någons makt utan att försvaga någon annans? Vem är det i så fall som måste ge ifrån sig av sin makt? Samma sak gäller i så fall frågor om hur man ska kunna öka jämställdheten.

Detta leder in på frågor om relationen mellan ansvar och makt (se t.ex. Lukes 2005:66ff). För att illustrera ställer vi oss frågan om en aktör som handlar i överensstämmelse med sin identitet som man kan ställas till svars för kvinnors underordning. Lukes hävdar att maktutövare som inte har haft möjlighet att förutse konsekvenserna av sitt handlande (eller icke-handlande) inte heller ska kunna ställas till svars för konsekvenserna och det handlar inte längre om maktutövande. Det här resonemanget är dock något oklart då gränsen för vad som var möjligt att förutse är svår att dra i efterhand (ibid:53f). Det är en fråga om kognitiva föreställningar och hurvida en aktör bör kunna tänka utanför de kulturella ramarna. Kanske skulle resonemanget klarna om de institutionella begränsningar som sätts för handlingar specificerades (Blomquist 1996:45)? Ju större vikt man lägger vid aktörers medvetenhet om institutionella begränsningar desto mer utrymme lämnar det för ansvarsutkrävande av dessa aktörer. Vissa teoretiker inom institutionell teori (ex. Friedland & Alford 1991; Rottenburg 1996) fokuserar på aktörers strategiska förhållningssätt till de olika institutioner som verkar inom en kulturell kontext och som bildar motsägelsefulla signaler. Detta tyder på att man erkänner att aktörer är medvetna om institutioners begränsningar som sätts för handlingar och detta borde också tala för att aktörer till stor del är medvetna om konsekvenserna för sitt handlande. Normativa inriktningar kan med sitt förhållningssätt till institutioner lägga mer ansvar hos aktörer än den kulturella-kognitiva inriktningen.

Oavsett vilka fenomen man väljer att studera ur ett institutionellt synsätt stöter man på problem med att förhålla sig till kultur och kognitiva föreställningar då

forskaren aldrig kan göra sig fri från sina egna för-givet-tagna föreställningar som kommer att färga intagandet och behandlandet av information. Vad är det som säger att forskaren är befriad från maktens dominans eller från institutionernas kognitiva aspekter? Vi har inget svar på denna fråga utan kan bara konstatera att vi inte kan ignorera maktaspekter för att de är svåra att empiriskt mäta och pröva.

6 Referensförteckning

Blomquist, Christine, 1996. *I marknadens namn. Mångtydiga reformer i svenska kommuner*. Stockholm: Nerenius & Santérus Förlag AB.

Brint, Steven – Karabel, Jerome, 1991. "Institutional Origins and Transformations: The Case of American Community Colleges", s. 337-360 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Callon, Michel, 1986. "Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay", s.196-233 i Law, John (red.) *Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge?* London: Routledge & Kegan Paul.

Czarniawska, Barbara - Joerges, Bernward, 1996. "Travels of Ideas", s. 13-48 i Czarniawska, Barbara & Sevón, Guje (red.) *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.

Fliegstein, Niel, 1991. "The Structural Transformation of American Industry: An Institutional Account of the Causes of Diversification in the Largest Firms, 1919-1979", s. 311-336 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Foucault, Michel, 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviewes and Other Writings, 1972-1977*. Hertfordshire: Harvester.

Friedland, Roger – Alford, Robert R., 1991. "Bringin Society Back In: Symbols, Practices, and Institutional Contradictions", s.232-263 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Hobden, Stephen – Jones, Richard Wyn, 2005. "Marxist Thoeries of International Relations", s. 225-249 i Baylis, John – Smith, Steve (red.) *The Globalization of World Politics. An introduction to international relations*. New York: Oxford University Press.

Jepperson, Ronald L., 1991. "Institutions, Institutional Effects, and Institutionalism" s. 143-163 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Johansson, Roine, 2002. *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen*. Lund: Studentlitteratur.

Latour, Bruno, 1986. "The Powers of Association", s. 264-280 i Law, John (red.) *Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge?* London: Routledge & Kegan Paul.

Lawrence, Thomas B. – Mauws, Michael K. – Dyck, Bruno – Kleysen, Robert F., 2005. "The Politics of Organizational Learning: Integrating Power Into the 4I Framework", *Academy of Management Review*, vol. 30, nr 1, s. 180-191.

Lukes, Steven, 2005. *Power: A Radical View. The Original Text with Two Major New Chapters*. New York: Palgrave Macmillan.

Lundquist, Lennart, 1993. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.

March, James G. – Olsen, Johan P., 1989. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. New York: The Free Press.

Meyer, John W. – Rowan, Brian, 1991 (först publicerad 1977). "Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony" s. 41-62 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Meyer, John W. – Boli, John – Thomas, George M., 1994. "Ontology and Rationalization in the Western Culture Account", s. 9-27 i Scott, W. Richard - Meyer, John W (red.) *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Meyer, John W., 1994. "Rationalized Environments", s.32-54 i Scott, W. Richard - Meyer, John W (red.) *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.), 1991. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J., 1991. "The Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organization Fields", s. 63-82 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Randall, Vicky, 2002. "Feminism", s. 109-130 i Marsh, David – Stoker, Garry (red.) *Theory and Methods in Political Science*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Rothstein, Bo, 2003. *Sociala fällor och tillitens problem*. Kristianstad: SNS Förlag.

Rottenburg, Richard, 1996. "When Organization Travels: On Intercultural Translation", s. 191-240 i Czarniawska, Barbara & Sevón, Guje (red.) *Translating Organizational Change*. Berlin: Walter de Gruyter.

Scott, W. Richard, 1991. "Unpacking Institutional Arguments", s. 164-182 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.

Scott, W. Richard - Meyer, John W (red.), 1994. *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Scott, W. Richard, 1994. "Institutions and Organizations: Toward a Theoretical Synthesis", s.55-80 i Scott, W. Richard - Meyer, John W (red.) *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Scott, W. Richard, 1994. "Institutional Analysis: Variance and Process Theory Approaches" s. 81-99 i Scott, W. Richard - Meyer, John W (red.) *Institutional Environments and Organizations: Structural Complexity and Individualism*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Scott, W. Richard, 2001. *Institutions and Organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Zucker, Lynne G., 1991 (först publicerad 1977). "The Role of Institutionalization in Cultural Persistence" s. 83-107 i Powell, Walter W. - DiMaggio, Paul J. (red.) *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.